

1 Tõendamiskohustus

1.1 Millised on tõendamiskohustust reguleerivad normid?

Kõigepealt tuleb märkida, et Itaalia õigussüsteemis reguleeritakse tõendeid kahe eri õigusaktiga: menetlusnormid on sätestatud tsiviilkohtumenetluse seadustiku artiklites 228 ja 229, samal ajal kui materiaalsoõigusnormid on sätestatud tsiviilseadustiku artiklites 2730–2735. Selle põhjuseks on Napoleoni koodeks, milles valitses arusaam, et tõendeid tuleks kaaluda nii staatilisest kui ka dünaamilisest (puhtmenetluslikust) aspektist. Tsiivilseadustikku käsitlevas aruandes on mainitud põhjustega kooskõlas selgitatud, et tõendeid kasutatakse oma õiguste teostamiseks või üldiseks kaitsmiseks ning mitte üksnes kohtumenetluses, vaid ka väljaspool kohtumenetlust ja enne selle algatamist: sellest ka tõendite paigutamine õiguste kodifitseerimise ossa. Seepärast on tõendamiskohustus reguleeritud tsiviilseadustiku, mitte tsiviilkohtumenetluse seadustikuga.

Tõendamiskohustuse jaotust reguleerib üldiselt tsiviilseadustik, mille artiklis 2697 on sätestatud, et „*isikud, kes soovivad kohtus oma õigust teostada, peavad esitama tõendid oma hagi toetavate asjaolude kohta. Isik, kes vaidlustab nende asjaolude kehtivuse või väidab, et õigus on muutunud või ammendunud, peab esitama tõendid selliseid vastuväiteid toetavate asjaolude kohta*“. Nende põhimõtete kohaselt peab hageja seega tõendama asjaolusid, millele tema hagi tugineb, st asjaolusid, millel on väidetavad õiguslikud tagajärjed. Samas peab kostja esitama tõendid asjaolude kohta, mis välistavad vastutuse või näitavad, et õigus on ammendunud või muutunud nii, et hageja nõue tuleks rahuldamata jätta. Kui hageja ei suuda oma hagi põhjendada, jäetakse hagi rahuldamata olenemata sellest, kas kostja esitab enda kaitseks argumente ja toetavaid tõendeid või mitte. Tsiivilseadustiku artikli 2698 kohaselt on õigustühine mis tahes kokkulepe, mille eesmärk on üle kanda või muuta tõendamiskohustust seoses võõrandamatu õigusega või mille tõttu muutub ükskõik kumma poole jaoks tema õiguste teostamine ülemäära keeruliseks. Ebapiisavad tõendid kahjustavad selle poole – hageja või kostja – argumente, kes peab asjaolusid kinnitama või ümber lükkama, sest ebapiisavaid tõendeid peetakse võrdväärseks tõendite puudumisega.

1.2 Kas on olemas normid, mille alusel on teatavad asjaolud tõendamiskohustusest vabastatud? Millistel juhtudel? Kas tõenditega on võimalik konkreetne õiguslik eeldus ümber lükata?

Tsiviilkohtumenetluse seadustiku (mida on muudetud 2009. aasta seadusega nr 69) artikli 115 kohaselt võib kohus arvata asjaolud olenemata hageja esitatud tõenditest tõendatuks, kui kohtusse ilmunud vastaspool ei ole neid konkreetsetelt vaidlustanud. Seega erandina tsiviilseadustiku artiklist 2697 arvatakse asjaolu tõendatuks, kui seda kohe ei vaidlustata. Seda reeglit ei kohaldata tagaseljamenetluste korral: kui kostja ei ilmu kohtusse, ei arvata hageja väidetud asjaolusid vaidlustamatuteks, sest nimetatud reegli kohaldamine tagaseljamenetlustes „*läheb vastuollu Itaalia menetlusõiguse tavade, mille kohaselt ei ole poolt, kes ei ilmu kohtusse või ilmub sinna hilinemisega, kunagi arvatud kaudselt ülestunnistanuks*“ (konstitutsioonikohtu (*Corte Costituzionale*) 12. oktoobri 2007. aasta otsus nr 340). Teisisõnu, kui pool jätab kohtusse ilmumata, siis Itaalia tsiviilkohtumenetluses ei peeta teda kaudselt ülestunnistanuks, vaid pigem hagi kaudselt vaidlustanuks. Seaduses on siiski sõnaselgelt sätestatud erandjuhud, kui poole ilmumata jätmine kujutab endast konkreetset käitumist, mille puhul kehtivad teatavad eeldused: nt tsiviilkohtumenetluse artikliga 789 on ette nähtud, et kui ükski asjaosaline projekti sõnaselgelt ei vaidlusta, on see samaväärne selle heakskiitmisega (vt kõrgeima kassatsioonikohtu (*Corte Suprema di Cassazione*) tsiviilkolleegiumi II koja 6. juuni 1988. aasta otsus nr 3810).

Tõendamiskohustust kergendavad eeldused, st kui seaduses endas on sätestatud teatavate asjaolude tõenduslik väärtus või seaduses on lubatud kohtul teha teadaoleva asjaolu põhjal järeldusi teadmatu asjaolu kohta (tsiviilseadustiku artikkel 2727). Eeldused jagunevad järgmiselt: 1) õiguslikud eeldused, mis on kehtestatud seadusega ja võivad olla ümberlükkatavad (*iuris tantum*), st need on võimalik kummutada, kui esitatakse vastupidist tõendavad tõendid, või ümberlükkamatud (*iuris et de iure*), st neid ei saa kummutada kohtule vastupidist tõendavate tõendite esitamisega; 2) lihtsad eeldused, mida kohus peab oma kaalutusõigusest lähtuvalt hindama, nõustudes ainult tõsiseltvõetavate, täpsete ja järjepidevate eeldustega; lihtsad eeldused ei ole vastuvõetavad selliste asjaolude korral, millega seoses ei ole seaduse kohaselt lubatud kasutada tunnistajate ütlusi (tsiviilseadustiku artikkel 2729). Tõendamiskohustust kergendavad ka hästi teadaolevad asjaolud, st asjaolud, mis on kohtuotsuse tegemise ajal ja kohas üldiselt teada, nii et neis ei ole kahtlust (tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikkel 115).

1.3 Kui veendunud peab kohus asjaolus olema, et oma otsus sellele asjaolule rajada?

Kohus peab hindama tõendeid oma kaalutusõigusest lähtuvalt, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. Ta võib tõendeid tuletada ka poolte vastustest, nende põhjendamatus keeldumisest võimaldada kohtu määratud vaatlusi ja poolte menetlusaegsest käitumisest üldiselt (tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikkel 116). Kohtu otsus rahuldada hagi või mis tahes vastuväited peab põhinema üksnes asjaoludel, mis on täiel määral – kas siis otseselt või eeldusest lähtuvalt – tõendatud. Kohtuotsus ei tohi tugineda tõendamata asjaoludele isegi juhul, kui need asjaolud on võimalikud või väga tõenäolised.

2 Tõendite kogumine

2.1 Kas tõendite kogumiseks on alati nõutav poolte taotlus või võib kohtunik teatavates olukordades koguda tõendeid ka omal algatusel?

Itaalia õigussüsteemi kohaselt lähtutakse tõendite kogumisel põhimõttest, et menetluse ulatuse määravad kindlaks pooled (*principio dispositivo*), nagu on sätestatud tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikli 115 lõikes 1: kohtuotsus peab alati põhinema poolte esitatud tõenditel, välja arvatud seaduses sätestatud juhtudel. Kuid tsiviilkohtumenetluse seadustiku allpool nimetatud artiklites on sätestatud teatavad erandid sellest eeskirjast:

- artikli 117 kohaselt on lubatud poolte mitteametlik küsitlemine;
  - artikli 118 kohaselt on lubatud nõuda isikute ja esemete vaatlust;
  - artiklite 61 ja 191 kohaselt on kohtul lubatud küsida eksperdiarvamusi;
  - artikli 257 kohaselt on kohtul lubatud kutsuda ütlusi andma tunnistaja, keda on nimetanud teine tunnistaja, ning
  - artikli 281-ter kohaselt on ühest kohtunikust koosneval esimese astme üldkohtul (*tribunale*) lubatud anda korraldus tunnistajatelt ütluste võtmiseks, kui poolte esitatud faktikirjelduses nimetatakse isikuid, kes tunduvad olevat asjaoludega kursis.
- Töövaidluste korral võib põhimõtte, et menetluse ulatuse määravad kindlaks pooled, asendada uurivat laadi elemente hõlmava süsteemiga, ning seda eelkõige järgmiste sätete kohaselt:
- artikkel 420, millega on ette nähtud poolte vaba küsitlemine asja kohtuliku arutamise käigus, ning
  - artikkel 421, millega on ette nähtud, et kohus võib mis tahes ajal ja omal algatusel anda korralduse mis tahes tõendite vastuvõtmiseks, minnes isegi kaugemale tsiviilseadustikus sätestatud piiridest. Vanemliku vastutusega seotud menetlustes võib kohus määrata tõendite kogumise, sealhulgas

maksupolitsei (*polizia tributaria*) kontrollid omal algatusel, kuid üksnes alaealistega seotud määruste puhul. Kui lahutusmenetluses tekivad vaidlused, korraldab üldkohus poolte sissetuleku, vara ja tegeliku elatusaseme uurimise ning kasutab vajaduse korral ka maksupolitseid.

2.2 Millised on järgmised sammud, kui poole taotlus tõendite kogumiseks rahuldatakse?

Kui üks pooltest taotleb tõendite kogumist, võib vastaspool taotleda ümberlukkavate tõendite kogumist. Kohus rahuldab mõlemad taotlused, kui tal on alust arvata, et esitatavad asjaolud on kohtuotsuse tegemiseks asjakohased.

Kui kohus tunnistab tõendid vastuvõetavateks, asub ta neid uurima.

Pärast tõendite kogumist hakatakse asja lahendama.

2.3 Millistel juhtudel võib kohus tagasi lükata poole taotluse koguda tõendeid?

Tõendeid määratletakse tavaliselt kui vahendeid, mille abil saab asjaolu teatavaks teha ning seega seda asjaolu tõendada ja selle tõesust tuvastada, või vahendit kohtuniku veenmiseks kõnealustest asjaoludest. Menetlusse võtmiseks peab esialgne taotlus olema vastuvõetav ja asjakohane. Et olla vastuvõetav, ei tohi esialgne taotlus minna vastuollu seaduses sätestatud keeluga (nt seoses maksetega tsiviilseadustiku artikkel 2726), ehk teisisõnu peab kohus otsustama, kas taotletud konkreetne uurimismeede on seadusega vastuolus. Seaduses sätestatud keelud kehtivad ka nn ebatüüpiliste tõendite kohta, mida ei ole tsiviilseadustikus kirjeldatud. Asjakohasust uuritakse aga teisest vaatenurgast ja see on seotud tõendi esemeks oleva asjaoluga. Esialgse taotluse vastuvõetavaks tunnistamiseks peab kohus kindlaks tegema, kas asjaolu, mida soovitakse tõendada, omab asjas tehtava kohtuotsuse tegemise seisukohast tegelikku tähtsust. Seega ei ole asjaolud, mis ei mõjuta hagi rahuldamist või rahuldamata jätmist, vastuvõetavad isegi juhul, kui need on tõendatud. Et kohus saaks hinnata tõendi asjakohasust, nõuab seadusandja, et taotlus vastaks konkreetsuse miinimumtasemele ja sisaldaks seepärast vähemalt kolme liiki teavet: kohaga seotud: KUS, ajaga seotud: MILLAL ja funktsiooniga seotud: MILLEKS. Asjaolusid, mida ei ole konkreetselt vaidlustatud, ei ole vaja tõendada (tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikkel 115).

2.4 Millised on tõendamise eri viisid?

Itaalia õiguses tehakse vahet dokumentaalsel ja mittedokumentaalsel tõenditel. Tsiviilseadustikuga reguleeritud tõendeid nimetatakse tüüpilisteks.

Dokumentaalsed tõendid hõlmavad järgmist:

avalikud dokumendid (tsiviilseadustiku artikkel 2699 jj);

eradokumendid (tsiviilseadustiku artikkel 2702 jj);

telegrammid (tsiviilseadustiku artikkel 2705 jj);

majapidamisdokumendid ja -andmed (tsiviilseadustiku artikkel 2707);

äriühingute raamatupidamisdokumendid (tsiviilseadustiku artikkel 2709);

mehaaniliselt valmistatud koopiad (tsiviilseadustiku artikkel 2712);

dokumentide ja lepingute ära kirjad (tsiviilseadustiku artikkel 2714 jj).

Tõenditeks on ka elektroonilised dokumendid.

Mittedokumentaalsed tõendid hõlmavad järgmist:

tunnistajate ütlused (tsiviilseadustiku artikkel 2721 jj);

tunnistajate kirjalikud tunnistused (tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikkel 257-bis);

ülestunnistused (tsiviilseadustiku artikkel 2730 jj);

ametlik küsitlemine (tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikkel 230).

vande all antud tunnistused (tsiviilseadustiku artikkel 2736 jj);

vaatlused (tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikkel 258 jj).

On olemas ka eksperdiarvamused, millest kohus saab tehnilisi teadmisi, mis tal endal puuduvad. Itaalia menetlusõiguses puudub tõendite ammendavust fikseeriv õigusnorm, sest nende esitamine ei ole põhimõtteliselt keelatud. Itaalia kohtupraktika kohaselt ei saa nn ebatüüpiliste tõenditega siiski kõrvale hoida materiaaõigus- või menetlusnormidega kehtestatud keeldudest või välistustest. Kui see nii ei oleks, saaks varjatult esitada tõendeid, mida ei oleks muidu vastuvõetavaks tunnistatud või mille vastuvõetavaks tunnistamiseks oleks tulnud esitada sobivad ametlikud tagatised.

2.5 Millised on tunnistaja ütlustega tõendamise meetodid ja kas need erinevad meetoditest, mida kasutatakse eksperdi arvamusega tõendamisel? Millised on kirjalike tõendite esitamise ja ekspertiisaruande/eksperdiarvamuse kohta kehtivad nõuded?

Kohus aktsepteerib tunnistaja ütlusi (tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikkel 245). Kohtumääruse alusel peab tunnistaja ilmuma kohtusse ütlusi andma. Kui ta kohtusse ei ilmu, võidakse tema suhtes kohaldada sunnimeetmeid ja rahaträhi. Kohus määrab kindlaks tõendite kogumise koha, aja ja viisi. Asjaomase poole taotluse korral toimetab tunnistajale kohtukutse kätte kohtuaitur. Tunnistaja loeb valjusti ette kohustuse rääkida tõtt ning seejärel küsitleb teda kohtunik. Pooled ei tohi tunnistajaid otse küsitleda. Kohtul on poolte nõusolekul õigus koguda tõendeid kirjalikult (tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikkel 257-bis). Ekspertid määrab kohus, kes edastab neile küsimused, millele neil tuleb vastata. Samuti peavad nad ilmuma kohtuistungile ja andma vande rääkida tõtt. Üldjuhul koostavad eksperdid kirjaliku arvamuse, kuid kohus võib samuti paluda neil tulla kohtuistungile, kus neid küsitletakse suuliselt (tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikkel 195). Kirjalikud tõendid moodustavad menetluse osa, kui need on lisatud poole toimikusse nende ilmumise ajal või hiljem, võttes arvesse seaduses sätestatud tähtaegu (mitte ületades tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikli 183 kohaseid kohtuistungit tähtaegu tavalise asjaolusid selgitava menetluse puhul).

2.6 Kas mõni tõendamiseviis on teistest suurema tõendusjõuga?

Itaalia õigussüsteemis on suurim kaal avalikel dokumentidel ja ümberlukkamatutel eeldustel. Avalikud dokumendid (tsiviilseadustiku artikkel 2699 jj) on dokumendid, mille koostab ettenähtud vorminõudeid järgides notar (*notaio*) või muu riigiametnik, kellele on antud volitus kinnitada nende dokumentide avalikku laadi kohas, kus dokument koostati. Avalikud dokumendid on täisväärtuslikud tõendid, välja arvatud juhul, kui on tõendatud, et need on võltsitud. Kui see võimalus välja jätta, on avalike dokumentide näol tegemist absoluutsete ja tingimusteta tõenditega. Ümberlukkamatud eeldused (tsiviilseadustiku artikkel 2727) on veelgi tõhusamad, sest nendega seoses ei aktsepteerita mingeid ümberlukkavaid tõendeid.

2.7 Kas teatavate asjaolude tõendamiseks on kohustuslikud kindlad tõendamiseviisid?

Seaduses on sätestatud, et teatavaid asjaolusid on võimalik tõendada ainult teatavat liiki tõendite abil – mõnel juhul on vajalikud avalikud dokumendid ja teistel juhtudel on vajalikud kirjalikud dokumendid, mis võivad olla avalikud või eradokumendid.

2.8 Kas seadus kohustab tunnistajaid ütlusi andma?

Tunnistajad on kohustatud ütlusi andma, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. On olemas sätted, mis hõlmavad järgmisi juhtusid: võimetus tunnistada; keelud, mille kohaselt teatavad isikud ei tohi anda ütlusi, ning võimalus hoiduda ütluste andmisest. Tunnistaja kohustus anda ütlusi tuleneb kaudselt tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikliga 255 kohtule antud volitustest, st kui tunnistaja ei ilmu kohtusse, on kohtul õigus teha korraldus tunnistaja kohtusse toomiseks ja määrata talle rahaträhi.

2.9 Millistel juhtudel võivad nad keelduda ütluste andmisest?

Kriminaalmenetluse seadustikus sätestatud juhtudel, millele osutatakse tsiviilkohtumenetluse seadustikus: need hõlmavad füüsilisi isikuid, kes võivad keelduda ütlusi andmast, sest nad on kohustatud hoidma ametisaladust, ametlikku saladust või riigisaladust.

2.10 Kas isikut, kes keeldub tunnistamast, võib karistada või sundida ütlusi andma?

Tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikli 256 kohaselt annab kohus prokurörile kohtuistungil protokolli koopia edastamisega teada tunnistajast, kes ilmub kohtusse, kuid keeldub ütlusi andmast ilma nõuetekohase põhjendusest, või kelle puhul on alust arvata, et ta annab valeütlusi või jätab mõningad tõendid esitamata.

2.11 Kas on isikuid, keda ei saa tunnistajana üle kuulata?

Ütlusi ei saa anda füüsilised isikud, kellel on juhtumi asjaoludega seotud isiklikud huvid, sest nende selline huvi tähendab, et neil võib olla õigus astuda menetlusse menetlusosalisena (tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikkel 246). Mis puudutab **vaidluse pooli, kes ei saa ilmselgelt olla tunnistajateks**, on Itaalia õigussüsteemis ette nähtud **ametlik küsitlemine**, mis on tõendusviis, mille eesmärk on saada poolelt kohtulik ülestunnistus (tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikkel 228) ja mis peab vastama tõendeid käsitlevatele üldnormidele ning täpsemalt (tsiviilkohtumenetluse seadustiku artiklid 230 jj) toimuma eraldi ja konkreetsete küsimuste abil. Asjaomane menetluspool peab küsimustele vastama isiklikult ega tohi vastuseid märkmetest maha lugeda, välja arvatud juhul, kui see osutub vajalikuks ja kohus annab selleks loa. Ametlikult küsitletavatele pooltele esitatavad küsimused peavad olema seotud tõendina esitatud asjaoludega ja lubatud ametlikku küsitlemist toetavas järjekorras. Esitada võib siiski ka teiste asjaoludega seotud küsimusi, kui mõlemad pooled on nendega nõus ja kohus peab neid kasulikuks. Kui pool jätab ametlikule küsitlemisele ilma mistahes põhjuseta ilmumata või keeldub ametlikul küsitlemisel osalemast, võib see kaasa tuua tõendite esemeks olevate asjaolude **vastuvõetavaks tunnistamise**, kui kohus leiab, et neid tuleks muid tõendeid silmas pidades vastuvõetavaks tunnistada. See, et pool keeldub vastamast või jätab küsitlemisele ilmumata, ei kujuta endast väljakujunenud kohtupraktika kohaselt automaatselt kaudselt ülestunnistamist, vaid pigem asjaolu, mille hindamine koostoimes teiste menetluse käigus kogutud tõenditega võib anda kohtule vahendid küsitlemise käigus esitatud asjaolude kohta järelduse tegemiseks.

Kohtul ei ole õigust rakendada muid sunnimeetmeid, kui need, mida on kirjeldatud eespool.

2.12 Milline on kohtuniku ja poolte roll tunnistaja ülekuulamisel? Millistel tingimustel võib tunnistaja üle kuulata videokonverentsi vahendusel või muude tehniliste vahendite abil?

Kohtunik küsitab tunnistajat, esitades talle otseseid küsimusi menetluse seisukohast asjakohaseks tunnistatud asjaolude kohta ning samade asjaolude kohta mis tahes selliseid küsimusi, mille küsimist on taotlenud poolte advokaadid tunnistaja küsitlemise ajal.

Videokonverentsi kasutamine ei ole küll tsiviilkohtumenetluse seadustikus sõnaselgelt sätestatud, kuid see ei ole ka välistatud. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku artiklis 202 on sätestatud, et kui kohus käsib koguda tõendeid, määrab ta kindlaks tõendite kogumise aja, koha ja viisi ning see võimaldab kohtul ette näha tunnistajalt ütluste võtmise videokonverentsi teel. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku artiklis 261 on sätestatud ka see, et kohus võib anda korralduse videosalvestise tegemiseks, milleks tuleb kasutada mehhaanilisi vahendeid, seadmeid või menetlusi.

3 Tõendite hindamine

3.1 Kas asjaolu, et pool on saanud tõendid ebaseaduslikul teel, seab kohtule otsuse tegemisel piiranguid?

Kohus ei võta arvesse mis tahes tõendeid, mida ei esitatud ega aktsepteeritud ametlikult.

3.2 Kas minu kui poole antud seletusi võetakse tõendina arvesse?

Poole antud ütlusi, mis tulevad talle kasuks, ei võeta arvesse tõenditena. **Ametliku küsitlemise** (vt punkt 2.11) käigus tehtud ülestunnistus (millel on seega negatiivsed tagajärjed) läheb siiski arvesse negatiivse tõendina selle teinud poole vastu.

Viimati uuendatud: 21/07/2022

Käesoleva veebilehe omakeelset versiooni haldab Euroopa õigusosalase koostöö võrgustiku vastav riiklik kontaktpunkt. Tõlked on teostanud Euroopa Komisjoni teenistused. Originaali tehtavad võimalikud muudatused asjaomase riikliku ametiasutuse poolt ei pruugi kajastuda tõlkeversioonides. Komisjon ja Euroopa õigusosalase koostöö võrgustik ei võta mingit vastutust ega kohustusi seoses käesolevas dokumendis esitatud või viidatud teabe ega andmetega. Palun lugege õiguslikku teadaannet lehekülje eest vastutava liikmesriigi autoriõiguste kohta.